

prof. dr hab. n. med. Mikołaj Majkowiec
Uniwersytet Pomorski w Słupsku
Instytut Nauk o Zdrowiu

Gdańsk, 5.11.2023 r

Ocena pracy doktorskiej

mgr Natalii Budzyńskiej

na temat: „Wpływ izolacji społecznej wywołanej pandemią wirusa SARS-CoV-2 na funkcjonowanie psychiczne”

„The impact of social isolation caused by the SARS-CoV-2 virus pandemic on mental functioning”

Promotor: dr hab. Joanna Moryś

Rada Nauk o Zdrowiu, GUMed w dniu 19 października 2023 r. wyznaczyła moją osobę na recenzenta w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, dyscyplina nauki o zdrowiu mgr Natalii Budzyńskiej doktorantki Pierwszej Szkoły Doktorskiej, przy Zakładzie Psychologii Klinicznej, WNoZ GUMed.

Praca dotyczy wciąż aktualnego problemu, mianowicie znaczenia pandemii wirusa SARS-CoV-2 dla życia społecznego i indywidualnego ludzi. Pandemia ta, była w pewnym sensie nowością w czasach współczesnych zarówno pod względem zasięgu, jak i skutków ekonomiczno - gospodarczych, a także jej wpływu na psychikę ludzką zarówno w wymiarze społecznym jak i indywidualnym. Obserwacja i badanie wpływu tego rodzaju sytuacji społecznej na człowieka, a zwłaszcza jego psychikę jest wciąż interesujące dla specjalistów różnych dziedzin, w tym także psychologów. Dość trudno byłoby przyjąć założenie, że podobna sytuacja już się nie powtórzy. Być może przyczyną będą różne patogeny, ale skutki, zwłaszcza natury psychologicznej mogą być podobne. Stąd też badanie wpływu takiej pandemicznej sytuacji na ludzką psychikę są bardzo oczekiwane i pożądane. Mogą one bowiem dostarczyć wiarygodnych informacji przydatnych w przyszłości do radzenia sobie z podobnymi sytuacjami. Ocena skutków psychospołecznych pandemii pozwala też na poszukiwanie skutecznych działań na ich niwelowanie. Podjęta problematyka pracy doktorskiej Pani mgr. Natalii Budzyńskiej jest więc bardzo ważna naukowo i potrzebna z punktu widzenia użytecznego.

Recenzowana praca doktorska jest przedstawiona w postaci tzw. „zszywki” złożonej z trzech prac spójnych tematycznie, jednej polskojęzycznej i dwóch w języku angielskim. Są to następujące publikacje:

1. Budzyńska, N., Moryś, J., (2021) Poziom objawów lęku oraz depresji w trakcie izolacji związanej z pandemią „koronawirusa” – wirusa Sars-CoV-2 w określonych grupach społecznych. *Polskie Forum Psychologiczne*, 2021, tom 26, numer 4, s. 433–450 DOI: 10.34767/PFP.2021.04.05. MENiS: 40 pkt
2. Budzyńska, N., Moryś, J. (2023) Anxiety and Depression Levels and Coping Strategies among Polish Healthcare Workers during the COVID-19 Pandemic. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2023, 20, 3319. <https://doi.org/10.3390/ijerph20043319>. MENiS: 20 pkt
3. Budzyńska, N., & Moryś, J. (2023). Stress, Burnout, and General Mental Health among Healthcare Workers in Poland during the Long-Lasting COVID-19 Pandemic. *Healthcare*, 11 (19), 2617. <https://doi.org/10.3390/healthcare11192617>. MENiS: 40 pkt; IF: 2,8

Pisma w których ukazały się publikacje nie mają wprawdzie zbyt wysokich wartości punktowych wg MEiN, choć jedno z pism ma wskaźnik wpływu o znaczeniu międzynarodowym mianowicie Impact Factor = 2,8 któremu Ministerstwo Edukacji i Nauki przypisało 40 pkt. Z obowiązku recenzenta czytałem przedstawione artykuły wchodzące w skład „zszywki” i w moim przekonaniu artykuły te mogłyby być opublikowane z wyższym wskaźnikiem wpływu (Impact Factor), a zatem wyższą punktacją MEiN. Jakość zawartości tych artykułów jest bowiem wysoka. Mam drobną uwagę co do użycia skrótu Ministerstwa Edukacji i Nauki (na str. 12 pracy doktorskiej – wyżej cytowany zestaw publikacji - jest MENiS a powinno być MEiN). Dodatkową wartością tych publikacji jest fakt, że Doktorantka jest pierwszym Autorem wszystkich trzech publikacji. Wskazuje to na duży wkład pracy własnej Doktorantki w tych publikacjach.

W związku z pandemią wirusa SARS-CoV-2 wprowadzono znaczne ograniczenia codziennego funkcjonowania poprzez stosowanie izolacji społecznej. W związku z taką sytuacją Doktorantka sformułowała cel dysertacji w szerokiej perspektywie jako badanie reakcji społeczeństwa na wspomniane ograniczenia codziennego funkcjonowania. Doktorantka skupiła się na takich zmiennych zależnych jak poziom objawów lęku, poziom objawów depresji i inne objawy zaburzeń zdrowia psychicznego, a także strategie radzenia sobie ze stresem.

Doktorantka uściśliła główny cel za pomocą następujących pytań badawczych:

1. Jaka jest reakcja społeczeństwa na wprowadzoną izolację społeczną, wyrażona

poprzez poziom objawów lęku i depresji oraz wykorzystywane strategie radzenia sobie ze stresem?

2. Jaki jest poziom objawów lęku i depresji na poszczególnych etapach pandemii?

3. Jakie konsekwencje dla zdrowia psychicznego niosą za sobą ograniczenia w funkcjonowaniu społecznym wynikające z pandemii wirusa SARS-CoV-2?

4. Jak w przebiegu pandemii zmieniało się samopoczucie psychiczne badanych?

5. Jaki wpływ na zdrowie psychiczne (wyrażone poprzez objawy lęku i depresji, poziom odczuwanego stresu, strategie radzenia sobie ze stresem oraz wypalenie zawodowe) pracowników ochrony zdrowia miała praca w warunkach pandemicznych?

6. Jakie grupy społeczne narażone są najbardziej na negatywne konsekwencje dla zdrowia psychicznego?

Projekt badawczy Doktorantki realizowany był w dwóch częściach. Pierwsza część badania obejmowała osoby z populacji generalnej i składał się z czterech etapów trwania pandemii. Badania prowadzone drogą elektroniczną obejmowały 423 osoby w wieku od 15 do 75 roku życia. Pod względem płci w tej grupie badanych była wyraźna nadreprezentacja kobiet (82%) w stosunku do liczebności mężczyzn (18%). Ten etap badań dotyczył okresu, kiedy zostały wprowadzone dotkliwe ograniczenia kontaktów międzyludzkich i występujących w związku z tym konsekwencji psychologicznych, społecznych, a także gospodarczych.

Drugi etap badań obejmował 139 osób, w wieku 18 – 25 lat. Na tym etapie stosunek kobiet (42%) do mężczyzn (58%) i był bardziej wyrównany, niż to miało miejsce na pierwszym etapie badania. Badania na tym etapie dotyczyły okresu drugiej fali pandemii wirusa SARS-CoV-2.

Trzeci etap badań prowadzono podczas kolejnej fali. Udział w badaniu wzięło 229 osób w wieku od 18 do 71 lat. Struktura płci była zbliżona do badania z pierwszego etapu i prezentowała się następująco: Kobiety (83,8%) a mężczyźni (16,2%).

Czwarty etap badawczy przeprowadzono po zniesieniu w Polsce stanu epidemii oraz podczas trwającej od trzech miesięcy wojny w Ukrainie . Badaniami objęto 208 osób , wieku od 18 do 69 lat, przy zbadanych kobiet było 65,9%, a mężczyzn 31,1 %.

Ta pierwsza część badań obejmuje okresy dobrze reprezentujące dynamikę pandemii od jej początku poprzez kolejne etapy i na koniec badania przeprowadzono bezpośrednio po zniesieniu w Polsce stanu epidemii. Zakres wieku oraz struktura płci osób badanych na drugim etapie badań różni się dość wyraźnie od pozostałych grup badawczych na pozostałych trzech etapach badań. Fakt ten może mieć znaczenie przy ewentualnych analizach

porównawczych (międzygrupowych) natomiast nie ma istotnego znaczenia przy analizach wewnątrzgrupowych.

Druga część projektu obejmowała pracowników ochrony zdrowia i była prowadzona w okresie między sierpniem 2021 r. a marcem 2022 r. W sumie w dwóch częściach łącznie zbadano 617 osób. Stosunek kobiet (86,%) do mężczyzn (13,7%) był zbliżony do badań pierwszej części projektu na etapie pierwszym, trzecim i czwartym.

W podsumowaniu tej części badań stwierdzam, że zestaw grup badawczych jest dobrze dobrany do dynamiki procesu epidemii. Dużą wartość stanowi także badanie personelu medycznego. Taki dobór grup daje możliwość wglądu do reakcji psychologicznych w szerszej perspektywie. Czyni to pracę bardzo wartościową.

Do badań pierwszej części projektu (populacja generalna) zastosowano Skalę HADS (Szpitalna Skala Lęku i Depresji), kwestionariusz Mini-COPE (pomiar strategii radzenia sobie ze stresem w sytuacjach trudnych) oraz skalę IES-R służącą do opisu objawów stresu związanego z doświadczonym wydarzeniem traumatycznym. Natomiast do badania pracowników ochrony zdrowia wykorzystano również skalę HADS, kwestionariusz Mini-COPE, oraz dodatkowo skalę PSS-10 służącą do pomiaru odczuwanego stresu, kwestionariusz wypalenia zawodowego LBQ, oraz kwestionariusz ogólnego stanu zdrowia ze szczególnym uwzględnieniem stanu zdrowia psychicznego GHQ-28.

Wszystkie zastosowane narzędzia badawcze są bardzo dobrze dobrane, obejmują cele badawcze pracy doktorskiej. Zastosowane narzędzia badawcze spełnią też wymagane kryteria psychometryczne. Są więc trafne w odniesieniu do podjętej problematyki, a uzyskane rezultaty są wiarygodne.

W pierwszym artykule główną zmienną zależną jest poziom lęku i depresji (depresyjności). Wyniki tej zmiennej zostały „skorelowane” z wieloma zmiennymi niezależnymi takimi jak: wiek i płeć badanych, wykształceniem i rodzajem wykonywanej pracy, formą pracy w czasie pandemii, częstotliwością wychodzenia z domu, a także z osobami u których diagnozowano problemy natury psychicznej przed rozpoczęciem pandemii. Praca dostarczyła wiele szczegółowych i interesujących wniosków. Najogólniej można stwierdzić, że na początku pandemii dominowały objawy lęku. Najwyższy poziom lęku odczuwały kobiety, osoby młode, z niskim wykształceniem, a także te osoby, które najrzadziej wychodziły z domu i których praca w związku z wprowadzeniem restrykcji, została wstrzymana.

Drugi artykuł dotyczył osób, które pracowały w ochronie zdrowia. Tutaj również zmiennymi zależnymi były poziom lęku i depresji (depresyjności). Ponadto w tej grupie

badanych uwzględniono ocenę strategii radzenia sobie ze stresem za pomocą kwestionariusza Mini-COPE. W badanej grupie pracowników ochrony zdrowia najwyższe poziomy lęku i depresji uzyskiwały osoby młode oraz te u których wcześniej występowały problemy ze zdrowiem. Osoby badane najczęściej stosowały strategie „Zaprzeczania”, „Zażywanie środków psychoaktywnych i alkoholu”, najrzadziej osoby badane w radzeniu sobie ze stresem wykorzystywały strategię „Akceptacji”.

Trzecia publikacja dotyczyła również pracowników ochrony zdrowia. Celem badania była ocena stanu zdrowia psychicznego po ponad półtorarocznej pracy w warunkach pandemicznych. Zmiennymi zależnymi w tej pracy były: poziom odczuwanego stresu oceniany za pomocą kwestionariusza PSS-10, a także oceniano poziom wypalenia zawodowego za pomocą skali LBQ, oraz oceny ogólnego zdrowia szczególnie zdrowia psychicznego z zastosowaniem skali GHQ28. Uzyskane wyniki wskazują na istotne zaburzenia zdrowia psychicznego u pracowników ochrony zdrowia. W komentarzu do uzyskanych wyników Autorka wskazuje na brak powiązania wspomnianych zaburzeń z pracą na oddziale „covidowym” co sugeruje, że inne czynniki, najprawdopodobniej, sprzed pandemii, mogły mieć większy wpływ na obecny stan zdrowia psychicznego pracowników polskich szpitali.

Podsumowując, stwierdzam, że Doktorantka podjęła temat bardzo ważny. Wyniki badań wyraźnie wskazują na negatywny wpływ pandemii i restrykcji administracyjnych stosowanych podczas jej trwania na stan zdrowia psychicznego. Wyniki Autorka wyprowadziła z badań licznych grup osób, i co ważne, na różnych etapach dynamiki pandemii. Dużą wartością pracy jest objęcie badaniami próby z populacji generalnej jak też odrębne badania osób pracujących w ochronie zdrowia, którzy byli bezpośrednio narażeni na infekcję „covidową”.

W interpretacji wyników badań, Doktorantka wykazała dużą dojrzałość metodologiczną, prezentując ostrożność w interpretacji wyników w związku na przykład, z różnym procentowym rozkładem płci na drugim etapie pierwszej części badań.

Ponadto Autorka recenzowanej pracy wykazała bogatą znajomość literatury specjalistycznej, czego dała wyraz w części dyskusyjnej każdego z artykułów.

Na duże uznanie zasługuje też oparcie badań na założeniach teoretycznych projektu badawczego, głównie koncepcji stresu, przybliżając czytelnikowi koncepcję stresu prezentowaną przez różnych twórców, a także kontekst historyczny tego pojęcia.

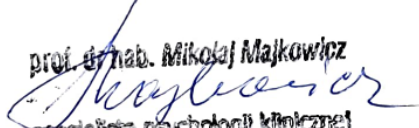
Cała praca wnosi treści niewątpliwie wzbogacające naukę, a ponadto wyniki badań mają też walor użyteczny np. w podejmowaniu projektów pomocy terapeutycznej i wsparcia

osobom, które w związku z restrykcjami związanymi z pandemią doznały uszczerbku na zdrowiu psychicznym.

Wyniki badań Doktorantki mogą też służyć do opracowań projektów o charakterze profilaktycznym, mających na celu zapobieganie skutków ewentualnej epidemii w przyszłości.

Wszystko to wskazuje, że Doktorantka potrafi poprawnie formułować cele badawcze i je realizować.

Po zapoznaniu się z przedstawioną do recenzji pracą stwierdzam, że praca doktorska Pani mgr Natalii Budzyńskiej pt.: „**Wpływ izolacji społecznej wywołanej pandemią wirusa SARS-CoV-2 na funkcjonowanie psychiczne**” „*The impact of social isolation caused by the SARS-CoV-2 virus pandemic on mental functioning*” **spełnia warunki określone w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym [art. 190 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574)] i składam wniosek do Rady Nauk o Zdrowiu Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w Gdańsku, o dopuszczenie p. mgr Natalii Budzyńskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

prof. dr hab. Mikołaj Majkowiak

specjalista psychologii klinicznej